

Abstrakt

Tato dizertační práce se zaměřuje na popis procesu a metod fact-checkingu na portále Demagog.cz během prezidentské kampaně 2018. Jejím cílem je zhodnotit limity, přínosy a specifickou podobu fact-checkingu v českém prostředí, jedná se totiž o jediný český projekt zaměřený výhradně na tuto činnost.

K výzkumu bylo využito metod etnometodologicky poučené etnografie, která fact-checking umožňuje zkoumat v prostředí, v němž je běžně provozován, a výzkumná zjištění zakládat na interpretacích samotných členů portálu. Jako výzkumná data byly využity i videozáznamy obrazovky počítače koordinátora projektu při popisované činnosti. K objasnění těch částí procesu, které nebylo možné přímo odpozorovat, bylo využito potenciálu metapragmatické vnímavosti v podobě doplňujících otázek na koordinátora, studia jeho poznámek k jednotlivým výroků i záznamů konverzace mezi experty projektu v administrativním systému portálu. Postup při fact-checkingu byl demonstrován na příkladech uveřejněných i neuveřejněných výroků.

Výzkum dokázal, že limity fact-checkingu na portále Demagog.cz odrážejí limity fact-checkingu jako takového. Například v tom, jak se soustavně dává přednost právnímu interpretačnímu rámci, který vede k co nejjednoznačnějším hodnocením výroků. Od jiných fact-checkingových projektů se Demagog.cz liší úsilím o výběr všech (až na stanovené výjimky) faktických výroků ze stanoveného politického komunikátu a zřeknutím se jakýchkoliv soudů ohledně motivů politiků při vyřčení výroků. V reálné praxi se tyto závazky daří naplnit jen částečně, k výběru jsou např. selektovány jen ty faktické výroky, které jsou pozoruhodné pro čtenáře (lze u nich identifikovat podobné výběrové filtry jako v rámci konceptu zpravodajských hodnot).

V rámci fact-checkingu na portále Demagog.cz se pracuje s několika základními idealizacemi – že je možné téměř všechny politické výroky ověřit z veřejných a online dostupných zdrojů, ke každému výroku dohledat on-line primární zdroj a z politických komunikátů vypreparovat fakta a očistit je od názorových složek sdělení. Častým problémem je také kumulace vícera faktů v jednom výroku, přičemž to, kterému faktu bude v hodnocení přikládána největší pozornost, určuje koordinátor projektu. Z hodnotící škály je z výzkumného hlediska nejzajímavější kategorie „zavádějící“, s níž se hodnotí jiné aspekty faktického výroku než jeho

pravdivost. Kategorie „pravda“ a „nepravda“ nejsou chápány dichotomicky, ale jako póly kontinua.

Postavení fact-checkingu v českém prostředí je unikátní tím, jakou roli zastává směrem k hodnoceným politikům, masmédiím a svým čtenářům. V rámci budování nezávislosti nenavazuje jeho koordinátor žádné vztahy s hodnocenými politiky. Zatímco usiluje o spolupráci s veřejnoprávními masmédií, práci ostatních masmédií se zdroji považuje za nedostatečnou. Prezentace projektu na webových stránkách vykazuje řadu žurnalistických znaků. Kromě tohoto formálně pojatého oficiálního vystupování zástupci projektu neformálně komunikují se svou hlavní cílovou skupinou neformálně na Facebooku.

Aby byla pozice projektu vymezena ještě přesněji, byly v předkládané práci nastíněny rozdíly mezi fact-checkingem uplatňovaným na portále Demagog.cz a dalšími činnostmi zaměřenými na ověřování faktických výroků politiků – projekty bojujícími s dezinformacemi, investigativní žurnalistikou a kritickou analýzou politické ideologie. Výzkum ukázal, že fact-checking slouží především k lepší orientaci v současné informační záplavě, v kombinaci s výše popsanými činnostmi sice může podporovat voličskou i politickou odpovědnost, ale sám o sobě není lékem proti neduhům současné postpravdivé politiky.

Výzkum se zaměřoval hlavně na koordinátora projektu, bádání by tedy bylo přínosné prohloubit popisem procesu z perspektivy běžných ověřovatelů výroků, stážistů a metodologa, který na něj v dlouhodobém horizontu dohlíží.

Klíčová slova

fact-checking, ověřování faktů, faktické výroky, politická komunikace, kategorizace, etnometodologicky poučená etnografie, metapragmatická vnímavost